

INKLYUZIV TA'LIM: KONSEPSIYA VA AMALIYOT

Aliyeva Dilafruz Muxtarovna
Qo'qon davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Inklyuziv ta'limda o'quvchilarga individual o'quv yondashuvlari, turli metodikalar va yordamlar ko'rsatiladi, bu orqali ular o'z o'qishdagi qiyinchiliklarni yengib o'tishlari mumkin. Masalan, nogiron o'quvchilarga maxsus o'quv materiallari, yordamchi texnologiyalar yoki shaxsiy o'qituvchilar yordamida ta'lim olish imkoniyatlari taqdim etiladi. Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilarning huquqlari va imkoniyatlarini tenglashtiradi, bu esa jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va hamjihatlikni oshiradi. Maqolada shu haqida qisqacha to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, teng imkoniyatlar, nogiron bolalar, o'quvchilarning ehtiyojlari, ta'limda tenglik, ijtimoiy adolat, yordamchi texnologiyalar, maxsus ta'lim, diversifikatsiya

INCLUSIVE EDUCATION: CONCEPT AND PRACTICE

Aliyeva Dilafruz Mukhtarovna
Kokand State Pedagogical Institute

Abstract: In inclusive education, students are provided with individual learning approaches, various methodologies and support, through which they can overcome their learning difficulties. For example, students with disabilities are provided with the opportunity to receive education with the help of special educational materials, assistive technologies or personal teachers. Inclusive education equalizes the rights and opportunities of all students, which increases social stability and cohesion in society. The article briefly discusses this.

Keywords: inclusive education, equal opportunities, children with disabilities, students' needs, equality in education, social justice, assistive technologies, special education, diversification

Inklyuziv ta'lim - bu barcha o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratish, ular orasida biror ijtimoiy, madaniy yoki jismoniy farqlar bo'lmasdan o'qish jarayonlariga ishtirok etish imkonini berishdir. Ushbu ta'lim modeli, barcha o'quvchilarni o'zlarining ehtiyojlari va qobiliyatlariga qarab ta'lim olish imkoniyatlari bilan ta'minlashni maqsad qiladi. Inklyuziv ta'lim, an'anaviy ta'lim tizimiga nisbatan kengroq yondashuvni taqdim etadi.

Inklyuziv ta'lim - bu ta'limning har bir o'quvchining ehtiyojlarini inobatga olib, individual o'quv usullarini qo'llashni o'z ichiga oladi. Bu ta'lim modeli ta'limning barcha qatlamlarini o'z ichiga olishni, o'quvchilarga moslashtirilgan dasturlar yaratishni va ularga ijtimoiy integratsiyani ta'minlashni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi.

Inklyuziv ta'limning asosiy prinsiplari:

- Tenglik: Har bir o'quvchiga teng imkoniyatlar yaratish.
- Shaxsiylashtirish: O'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslashish.
- Ijtimoiy integratsiya: O'quvchilarning turli guruhlar bilan birga o'qish va o'zaro muloqot qilish imkoniyatlarini yaratish.

Inklyuziv ta'limning asosiy asoslaridan biri bu ta'lim tizimining barcha o'quvchilarni, jumladan nogironlik, etnik, madaniy va ijtimoiy farqlarga ega bo'lgan bolalarni qamrab olishini ta'minlashdir. Bu usulda ta'lim olish barcha o'quvchilarni teng ravishda rivojlantirishga qaratilgan.

Inklyuziv ta'lim an'anaviy ta'lim tizimlaridan farq qiladi, chunki bu tizimda o'quvchilarning farqlari faqatgina o'quv jarayonining bir qismi sifatida qabul qilinadi va ular asosiy o'quv dasturlaridan tashqarida qolmaydi.

Boshqa ta'lim tizimlariga nisbatan inklyuziv ta'limning afzalliklari:

- O'qishdagi farqlarni qabul qilish: O'quvchilar o'zlarining ehtiyojlariga ko'ra o'quv dasturlarini moslashtirish.
- O'zaro tushunish va hurmat: Boshqa madaniyatlar va ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilar bilan birga o'qish.

Inklyuziv ta'limning eng muhim ijtimoiy foydalaridan biri - ijtimoiy adolatni ta'minlashdir. Inklyuziv ta'lim tizimi, barcha o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratishga, ularga ta'lim olish jarayonida ijtimoiy tenglikni ta'minlashga qaratilgan. Bu, o'z navbatida, jamiyatdagi barcha fuqarolarga teng huquqlarni va imkoniyatlarni taqdim etadi.

O'quvchilarning har biri o'z imkoniyatlari va ehtiyojlariga qarab ta'lim olishadi, bu esa o'zaro adolatli muhit yaratishga yordam beradi. Inklyuziv ta'lim orqali jamiyatda marginal guruhlarining huquqlari himoya qilinadi va ular jamiyatga to'liq integratsiyalanadi.

Inklyuziv ta'limda o'quvchilarni turli madaniy, etnik va ijtimoiy guruhlariga ajratmasdan birga ta'lim olishga imkon berish, madaniy turli-tumanlikni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar bir-biridan farq qiladigan madaniy va etnik xususiyatlar bilan tanishib, o'zaro muloqot qilishadi. Bu jarayon madaniyatlararo o'zaro tushunishni rivojlantiradi, turli guruhlar o'rtasidagi stereotiplar va oldingi to'siqlarni kamaytiradi.

Madaniy xilma-xillikni qabul qilish, jamiyatda ko'proq tenglik va murosani ta'minlaydi. Inklyuziv ta'lim, o'quvchilarga madaniyatlararo muloqotda qatnashish imkoniyatini beradi, bu esa global dunyoda muvaffaqiyatli yashash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantiradi.

Inklyuziv ta'limning yana bir muhim ijtimoiy foydasi - o'quvchilarning jamiyatga integratsiyalanishidir. Inklyuziv ta'lim orqali nogironlar va o'ziga xos ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar umumiy ta'lim muassasalarida boshqa o'quvchilar bilan birga ta'lim oladilar. Bu ular o'rtasida ijtimoiy integratsiya va hamjihatlikni kuchaytiradi.

Inklyuziv ta'lim o'quvchilarga turli guruhlar bilan birga o'qish imkoniyatini berib, ularni bir-birini tushunish va hurmat qilishga o'rgatadi. O'quvchilarning ijtimoiy integratsiyalashuvi, jamiyatda ko'proq birlik, hamjihatlik va tinchlikni ta'minlashga yordam beradi.

Inklyuziv ta'limda birga o'qiyotgan o'quvchilar o'rtasida empatiya va o'zaro tushunish rivojlanadi. Empatiya - bu boshqalarning holatini tushunish va ularga yordam berishga tayyor bo'lishdir. Bunday ta'lim tizimida turli guruhlar o'rtasidagi o'zaro hurmatni va sabr-toqatni oshirish mumkin.

O'quvchilar bir-birini yaxshiroq tushunishga, turli hayotiy vaziyatlar va tajribalarga ega bo'lishga o'rganadilar. Bu empatiya ko'nikmalarini rivojlantiradi, shuningdek, jamiyatda ijtimoiy birligini va tinchlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Nogiron bolalar inklyuziv ta'lim tizimi orqali o'zlarining ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu ularga jamiyatda to'liq ishtirok etish, ijtimoiy integratsiya va o'ziga ishonchni oshirish imkoniyatini yaratadi. Agar nogiron o'quvchilar an'anaviy ta'lim tizimida ta'lim olmagan bo'lsa, ular ko'pincha jamiyatdan chetlashtiriladi va o'z imkoniyatlarini to'liq namoyish eta olmaydilar. Inklyuziv ta'lim esa bu to'siqlarni bartaraf etadi.

Jamiyatda nogironlikni tushunish va ularga hurmat bilan yondashish inklyuziv ta'lim orqali rivojlanadi. Bu esa, nogiron bolalarning ijtimoiy hayotga qo'shilishiga, faol jamiyat a'zosi bo'lishiga yordam beradi.

Inklyuziv ta'lim diskriminatsiyani kamaytirishga va stereotiplarni yengishga yordam beradi. O'quvchilar bir-birining farqlarini tushunishga va ularni qabul qilishga o'rganadilar. Bu esa, jamiyatda mavjud bo'lgan stereotiplarga qarshi kurashishga va ularni yengishga yordam beradi.

O'quvchilarning bir-biriga hurmat va sabr bilan yondashishlari jamiyatda diskriminatsiya va kamsitishning kamayishiga olib keladi. Bu ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va barcha fuqarolarni teng ravishda muomala qilishni o'rganishga yordam beradi.

Inklyuziv ta'lim o'quvchilarga ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. O'quvchilar bir-birlaridan farq qiladigan ehtiyojlar, qobiliyatlar va

madaniyatlarni tushunish va ular bilan hamkorlik qilishni o'rganadilar. Bu o'quvchilarni jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirish uchun o'qituvchilar va ta'lim muassasalarining roli katta. O'qituvchilar turli ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash uchun maxsus metod va yondashuvlarni qo'llashlari kerak. Bu orqali ular ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda va jamiyatdagi tenglikni ta'minlashda yordam berishlari mumkin.

Inklyuziv ta'limning ijtimoiy foydalari jamiyatning barcha qatlamlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. U nafaqat o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatlarini oshiradi, balki ijtimoiy integratsiya, madaniy xilma-xillikni rivojlantirish, empatiya va o'zaro tushunishni kuchaytiradi. Inklyuziv ta'lim jamiyatda adolatni, tenglikni, hamjihatlikni va tinchlikni ta'minlashga yordam beradi. Bu orqali har bir o'quvchining ijtimoiy ko'nikmalari rivojlanadi va jamiyatda ko'proq ijtimoiy adolat va integratsiya mavjud bo'ladi.

Pedagogik yondashuvlar inklyuziv ta'limda o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Bunda turli metod va texnikalar qo'llaniladi:

- Differensial o'qitish: O'quvchilarga turli darajadagi o'quv materiallarini taqdim etish.

- Kooperativ o'qitish: O'quvchilarni guruhlariga ajratib, ular o'rtasida hamkorlikni rag'batlantirish.

Inklyuziv ta'limda o'quv materiallari va dasturlari barcha o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan bo'lishi kerak. Bu, masalan, nogiron o'quvchilar uchun brail yozuvi, audio kitoblar, yoki vizual yordamlar kiritilishini anglatadi.

O'qituvchilar inklyuziv ta'lim jarayonida muhim rol o'ynaydilar. Ularning vazifasi nafaqat bilim berish, balki har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini tushunish va unga moslashgan ta'lim strategiyalarini qo'llashdir.

O'qituvchilarning asosiy roli:

- O'quvchilarni rag'batlantirish: Motivatsiya va ishtiyoqni oshirish.
- Tegishli yordam ko'rsatish: O'quvchilarga o'qish jarayonida moslashuv va yordam berish.

Inklyuziv ta'lim tizimi hamma uchun samarali bo'lishi uchun bir qancha muammolarni hal qilish zarur:

- Resurslar yetishmasligi: Inklyuziv ta'lim uchun zarur bo'lgan materiallar va infratuzilma yetishmasligi.

- O'qituvchilarning tayyorlanishi: O'qituvchilarni inklyuziv ta'lim metodlariga tayyorlash zarurati.

Biroq, inklyuziv ta'limni to'liq amalga oshirish uchun ba'zi tashkiliy muammolarni hal qilish zarur. Masalan, maktablar va sinf xonalarining moslashuvi,

o'qituvchilarning malakasi, va ta'lim jarayonida har bir o'quvchining ehtiyojlarini qondirishni ta'minlash.

Inklyuziv ta'lim - bu faqatgina bir guruh o'quvchilarni qamrab olish emas, balki barcha o'quvchilarning imkoniyatlarini tenglashtirishga, ular orasidagi farqlarni hurmat qilishga qaratilgan keng qamrovli yondashuvdir. Inklyuziv ta'limning o'ziga xos xususiyatlari va amaliy yondashuvlari o'quvchilarning akademik va ijtimoiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Inklyuziv ta'limni amalga oshirish uchun kerakli resurslar, pedagogik tayyorgarlik va tizimli yondashuv zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-sonli qarori,
2. Захаренко Е. Н. и др. Новый словарь иностранных слов: свыше 25 000 слов и словосочетаний. М.: Азбуковник, 2008. 1040 с.
3. Shomaxmudova R. Inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari. O'quvmetodik qo'llanma. Toshkent. 2007. XT "Razzoqov O.J." bosmaxonasi - B.11.